

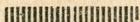
Трохи протиприродне протиставлення, але зате дуже характеристичне.

У Холодної — „сміється стодзвонна весна“, цвітуть шкарлати уст“... Або знов: „душа старчих й думки не крилаті“. Поетичні, шляхетні метафори, порівнання, епітети, Холодна — поетка; в її віршах палахкотить шире чуття; вона думає образами, підпорядковуючи їм слова (через це вона не вишукує штучних слів, штудерних римів). Мова її проста, сердечна, органічно сполучена зо „змістом“. *)

У С. Гординського — римована проза. Ніби то мала б бути сатира на... нездарних „галицьких поетів“, „львівських нудних писак“, „дахбогових“ магістрів. Але ї ця сатира — холодна, бездушна. Її не створило глибоке душевне зворушення (як напр. у Шевченка в багатьох віршах), через це не має переконливої сили. Газетний фейлетон. Проза. Римована претенсія. Хоч... шукання „нового“ ї тут так наочно пробивається: „вістрям — магістрів“, „претенсій — сенс є“ і т. д.

На цю тему можна б написати цілі томи: така вона широка й глибока. Та це — не мое завдання. Але, гадаю, ї написаного досить, щоб побачити (ї відчути!), що: коли під виразом „сила слова“ розуміти тільки новизну й вищуканість формального вислову поета, то цього замало, щоб бути дійсним справжнім поетом. Цього „єдиного“ не вистарчає, щоб вірші були... поезією! Треба — ще глибшого чуття, широго душевного зворушення, палахкотливого творчого надхнення... Таланту!

Конструктивісти, розумовці — можуть хіба цікавити, але захопити в полон душу читача — ні!

Я. Галини.

Характеристика італійської модерної літератури.

(Спроба загального погляду).

Питання сьогоднішньої італійської літератури дуже трудне і неясне, бо не має ще певних доріг і через те критикам дуже тяжко прийти до якогось рішального висновку. Буває, що молодим дістаситься здоровий полічник за розгубленість і несеріозність, молоді ж за те не можуть натолкуватися „старим“ про свої домагання, яких поправді мало хто розуміє. Будучий критик італійської літератури матиме над чим мозолитися, коли захоче упорядкувати всіх тих повістярів і новелістів, — їх суть і зміст, видатність якихось формальних характерів,—придережуючись в розгляді загальнопризнакої естетики. Буває, що й модерні критики

*) Оцінка творчості Лівіцької-Холодної, з вказанням плюсів і мінусів її творчості, подана в „Дзвонах“, ч. 1. с. р. Ред.

зовсім неприхильно ставляться до поетів нової доби, кажучи, що „в модерній літературі кожний робить те все, що забажає, інший добачує користь і змагає вложити до своєї книжки етику, теорії, чи якийсь знак естетики, або попросту залишає критикам приділити його до якоїсь школи“.

Всюди (— жалуються свої —) замітна купецька спекуляція, натиск видавців, вплив легкодушної цікавості і скорости загалу, що не любить багато поважної літератури. Взагалі наставлення до літератури загалу рісорджимента таке, що він здебільша зовсім незорієнтований, до нового відноситься несеріозно, а до минувшини з ігнорацією. А ті модерністи, що стали сьогодні авторитетами — видаються дуже щасливими й геніальними, певні новостей, що „мають вже всього по бороду“ — як висловлюються „Le Lettere“, роблять „так, що говорять і пишуть багато й про багатьох перестарілих думками — пробуючи нових, латають величими кольорами моди протерті одіння, шиють крізу старими гальовими і мнуть одіння нове; побуджують у всіх нехоту і забавну уяву читачів, коли стараються залагодити справи завжди з більшим запевненням, яке кінчається на тому, що література є річчю одного дня, і що найбільш рекомендовані книжки живуть менш-більш, як рожі...“

З журналів, щоденних літературних переглядів, а також з багатьох критичних розвідок модерної літератури довідуємося, що Італія має дещо повістярів і новелістів кожної ділянки і напрямку: реалістів й психольогів, описувачів провінціального життя, аналізаторів душі й універсальних проблем. З них одні держаться реалізму, другі пруться у світ фантазії. Хвалить за те тих, що пишуть так, як приходить: з серцем у руках і мовою на папері, приймаючи вільно в прозі ріжнобарвний діялеktизм, навіть захоплюються до деякої міри й нагороджують тих, що „збагачують“ літературу власними мовними продукціями, а навіть потайки імітують артизм один другого (Верга, Доссі, Фогаццаро). Більш сміливий негайно перекидається на Достоєвського, ніхто не хоче запозичати у Д'Анунція, якого молоді й наймолодші дуже бажають всім поручати, а самі люблять його замало.

Швидкість, легкодушність, дилетанство, відсутність стилю, пошукування нового, нездорового, шаленого й незнаного, боротьба двох критик — молодої, що виганяє багатьох поетів у світ добрими рецензіями, — й старої, що не розуміє, не знає і видно не хоче розуміти нової літературної проблеми та молодих письменників. Боротьба тих критик і напрямів стала найбільшою сенсацією і проблемою навіть деяких читачів, що хочуть — але, на жаль, не можуть того всього зрозуміти. Дальше новечентисти¹⁾, модерністи, футуристи кажуть писати сьогоднішнє виключно для живучих і для них (письменників), запевняючи, що літературні праці подібно, як кожне інше людське діло, — є нещастям одного дня: як молодість і життя. Кажуть навіть, що вчорашня

¹⁾ Новечентисти (novecento = 900) „дев'яносто“, Італія, як відомо, живе сьогодні стилем „дев'яносто“.

поезія — не є жадним ідеалом (Ораціо), вона подекуди зроджуvalа безлад і деформацію (Верджіліо); — доба творить для себе, в ній треба жити, сприймаючи її витвір та й тільки. Модерністи, зроджені в часі наукової натури, механіки, рекордів, хочуть бути ідеалістами і містиками — а в дійсності є матеріялістами; не є горді, а бажають викликати силою мистецтва гордий запал, нетерпеливість кожної межі, бажання багацтва і здобуття, віру в майбутнє, що є їх дороговказом, люблять рух, запал, експанзію, присміність, щось сильніше. Люблять ексотику й утечі в казкові королівства, що, безперечно, — має рух, але не має жадного містичизму й релігійності. „Іх творчість базується на зasadі, кон'юнктурі; науковими сuggестіями аналізують, розлучують, — опісля вяжуть в нові форми й образи нормального життя, — зовсім так, як фізики й хеміки роблять тіла й устійнюють закони природи”.

Один з молодших істориків італ. літератури в творі „Італ. література нашого століття“ („Le lettere italiane nel nostro secolo“) висловлюється так про „дев'ятьсотну літературу“: „Модерна література в початках 20-тих рр., принайменше збурена на позір, іронічна й автокритична знаходить свою вихідну точку у марші на Рим“. „Останнє десятиліття приносить більші натури на тлі науково-розумовім в стилі і формі традиції. Цей очерк виправдує невдалі початки 20 рр., ХХ ст., даючи літературу в критично-фільософічному тлі й відновленому змісті. Очерк дбайливо-загальний і в своїому розумінні — естетичний“.

Загальнознаний дослідник модерної італ. літератури Альфредо Галлєті пише в „Le Lettere“ (1934) таке: ..., як з мрачних багатьох теорій, непевних інтуїцій вийде скоро чи опісля мудрий порядок і гармонія поезії, так і з цього нашого часу, що є багатший в сподівання і хваліби, як докази, треба сподіватися будучності... треба також надіятися, що між молодими, які починають перші свої літературні спроби, — вже будь-котрий заблисти на вершку трудів і, здобуваючи полумінь нової поезії, вкаже шлях другим; але треба також в те і сумніватися — коли обсервуюмо, яку відразу показують ці нові літературні рекрути нової культури — для доктрин, що просвічували б в інтелекті модерної людини оригіналом і рацією речей, то є для того життєвого корму, без якого ця уява обертається в порожнечі і не плодить“.

Багато модерністів є тієї гадки, що поезія має лише подати думку, а не виражувати, має комунікувати емоцією, а не ідеями, має відшукувати первісність своєї душі, — коли ця була тільки образом одної релігійної екстази містичних поривів. Поезія має вернути в музику, бути музикою слова кожної концепції й підносити тим його мистецтво. Говориться сьогодні теж багато про т. зв. „чисту поезію“, яку обожає багато поетів і критиків. Це гасло, зрозуміле в світі Е. Бремонд'а, значить, що правдива поезія має зродити в душі читача рід спокійного чарівного пориву, подібного до легкої містики або зовсім поважної літературної релігійності. Ця остання знайшла зрештою свій відгомін ще в давному світі (Valéry Malarmé), а залежить вона від кон-

структурі і вязання кожної теми. Для себе — може бути вона легкістю й одною сіткою тонічних слів, уложених ритмічно так, щоб витворювали музичну роскіш. В такий спосіб хочуть сьогодні італійські модерністи усунути сирість і вбогість духа сучасної людини й оживити життя поезії.

Сьогоднішні італійські модерністи зачерпнули багато ідей з Достоєвського, виховуючи деколи своїх нових ударників на його крилах. Зате озлоблена критика старшої школи не жалує гострих саркастичних натяків, хоч це зовсім не помогає. Ще сьогодні почуете: „Мистецтво було завжди вірне дійсності й поступало в парі з розвитком і поступом людини. Ідея краси і нормальності в одному здоровому звязку не може ніколи заникнути. Краса є нормальністю здоровля“. Це, кажуть вони, є розпізнанням того, що є загальним і вічним в класичних ідеях письменника і його мистецтва, а навіть є більш типічним відносно практичного латинського раціоналізму...

Таке то вбивають клином в голову літературних рекрутів, ратуючи в той спосіб мистецтво, яке „корчиться й відривається від життя, стративши давний чар наркотика для слабих психік“ (А. Галлетті — Ле Леттере, 1934)...

P. S. З цієї статті бачимо, який великий хаос панує в модерній італійській літературі, подібний, зрештою, як і в цілій літературі європейській. Причиною такого явища є безперечно те саме, що спричинило хаос цілої європейської духовості, а то відсутність в ріжких ділянках життя здорових критеріїв, що ведуть до Бога. Якщо йде про літературу і мистецтво, то тут основним критерієм мусить залишитися моральна краса людських вчинків, освячена Богом. Засоби, якими ту моральну красу висловлюємо, себто форма, або скажім образова краса, зовнішня, може змінятися відповідно до часу, ступня культури, густів, але внутрішня моральна краса є незмінна; вона якраз є тим вічним, загальнолюдським елементом для всіх віков, часів і народів. Вона повинна бути тим ядром, довкруг якого кристалізується творчість. Твори з тим елементом залишаються все свіжими, актуальними і найкращими. Скільки раз людська творчість від того компасу відвертається в якінебудь ділянці, стільки раз сходить на бездоріжжя, манівці, заходить в сліпу вулицю, з якої годі вийти — хилиться до упадку і спричиняє руїну. Хаос в сучасній людській духовості, якої віддзеркаленням є література, свідчить про це проречисто. Літературний хаос у інших народів повинен бути осторогою для української літератури, повинен їй вказати здорові критерії оцінки літературної творчості.

Редакція.

